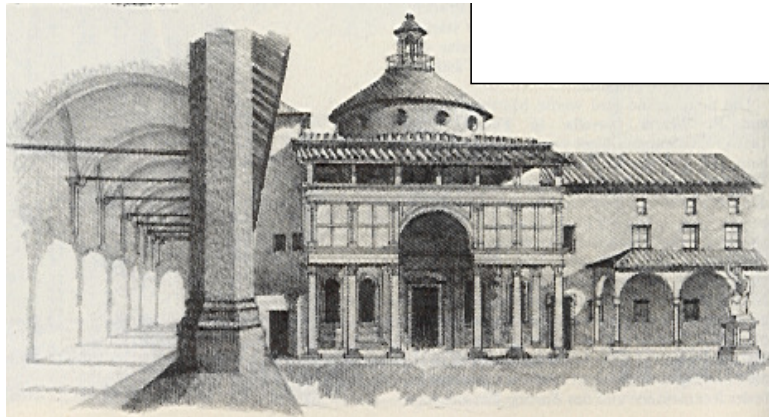


FIRENZE

SANTA CROCE

De kerk en het plein lagen in de Middeleeuwen aan de rand van de stad. Toen in 1226-28 de eerste Franciscanen in Firenze "neerstreken", vestigden ze zich hier, en ze wonen er nog altijd, nu midden in de

de stad! Het regelmatige plein "hoort" bij de kerk, zoals de Franciscanen bij de stad horen.



De mensen kwamen hier veel en graag, in goede en kwade dagen. Vanaf de Renaissance was het plein de plaats waar grote feesten en wedstrijden doorgingen (er werd zelfs een soort voetbal gespeeld!). En tot in de 19^{de} E. was het de ultieme betrachting van de Florentijnen om in of bij de "Paterskerk" begraven te worden. De kerk is een waar "Pantheon" van Florentijnse grootheden: er liggen 276 grafstenen verspreid over de vloer, en er zijn veel grafmonumenten tegen de muren: als je er naar zoekt, vind je namen als Michelangelo, Macchiavelli, Rossini, Cherubini, Alberti, Ghiberti, Galilei. En als beroemde Florentijnen elders begraven waren, was er altijd wel iemand die voor hen een symbolisch graf of monument liet oprichten, zoals voor Dante, Rafaël, da Vinci.

Zo bezitten de "mindere broeders" van U en ik één van de rijkste kerken van Firenze. Maar het weze hen vergeven: het is tot meerdere eer en glorie van God, en, vooral, van de kleine mensen. Het convent van de Franciscanen is nog steeds één van de laatste toevluchtsoorden voor wie écht aan de grond zit. Maar de houding van de Florentijnen is veel dubbelzinniger. Als geen anderen in het Westen hebben zij hun rijkdom met geld gemaakt, en met die rijkdom dan hun zieleheil willen kopen!

Toen de Franciscanen hier aankwamen stond er een eenvoudige kruiskapel. In **1295** kreeg Arnolfo di Cambio de opdracht een **nieuwe basilica** te bouwen. Een kleine 100 jaar later, wat voor een kerk van deze omvang niet ongewoon was, was ze afgewerkt. Behalve dan de gevel, die pas in de 19^{de} E. (!) in neo-Gotische stijl tegen de bakstenen gevel "geplakt" is. Er is toen trouwens heelwat bouwactiviteit geweest: ook de klokkentoren is pas halverwege de 19^o E. gebouwd, en het monument voor Dante, nu helemaal links van de trappenpartij, is toen centraal op het plein geplaatst.

Bij de laatste grote overstroming van de Arno, in 1966, was deze zone van Firenze één van de zwaarst getroffen: in het oude refectorium (refter) van het klooster, rechts van de kerk, stond het water 5 m. hoog!

Het **interieur** van de basilica toont ons een Gotische kerk. Italiaans-Gotisch, met veel minder zuilen dus dan in de Noordelijke, Franse Gotiek, en zonder echte kruisbeuk. Het grondplan heeft een T-vorm (met een behoorlijk breed "bovenstuk": in de transept is ze 74 m. breed), zoals veel grote kloosterkerken van die tijd. Het kerkschip is 38 m. breed en is door telkens 8 achthoekige pilaren in 3 beuken verdeeld. De kerk is in zijn geheel 115 m. lang. Ondanks de rijkdom aan grafmonumenten en fresco's in de kapellen oogt de kerk sober en streng: een weidse, plechtige ruimte. Toch moet er op gewezen worden dat tot in de jaren '60 van de 16^{de} E. er, ter hoogte van de 5^{de} pilaar, een afsluitend hek stond: een duidelijke scheiding tussen de ruimte voor de gelovigen en die voor de fraters. Na het Concilie van Trente (1563) riep de Contra-Reformatie alle hens aan dek, en kon de ruimte niet groot genoeg zijn om zoveel mogelijk gelovigen op te vangen.

Bij het rondwandelen zullen we de **versiering** aan de hand van enkele vb. beschrijven. Je zal merken dat het beeldhouwwerk en de architectuur (van graven en altaren) zowat alle perioden uit de kunstgeschiedenis betreffen. Maar de fresco's, die de eerste "aankleding" van de kerk uitmaakten, zijn goeddeels 14^o-eeuws. De S. Croce is voor die tijd het voornaamste "museum" van Firenze! De namen van die schilders zijn, Giotto natuurlijk niet te na gesproken, veel minder bekend. Maar het zijn die kunstenaars geweest (Maso di Banco, Taddeo Gaddi, Bernardo Daddi, Giovanni da Milano en anderen) die de lessen van hun grote meester in

zich hebben opgenomen, en op die manier de latere Renaissance hebben voorbereid. Deze fresco's bevinden zich alle in het voorste gedeelte van de kerk, in de "Cappella Maggiore"

De rechter zijbeuk.

Tussen het 1^{ste} en 2^{de} altaar: grafmonument voor Michelangelo (Vasari, 1570), met beelden die de schilderkunst (links), de beeldhouwkunst (centraal) en de architectuur (rechts) voorstellen. De buste van de meester is gemaakt naar zijn dodenmasker. Tussen het 2^{de} en 3^{de} altaar: "cenotaaf" (leeg graf) van Dante Alighieri (Stefano Ricci, 1829), met verpersoonlijkingen van Italië en de Poëzie, die om hem treuren.

Tegen de 3^o pijler (in de middenbeuk): een **prekstoel** van Benedetto da Maiano (1476). De panelen van de achthoekige "bak" stellen scènes voor uit het leven van Sint Franciscus, minutieus en

De transept.

Links en rechts van het "koor" (eigenlijk een grote, veelhoekige kapel) zijn er telkens 5 zijkapellen tegen de achterwand, die samen met de kapellen in de zijvleugels van de transept "in concessie" gegeven waren aan belangrijke Florentijnse families. Deze lieten, zoals overal, op eigen kosten "hun" kapellen "aankleden", en hebben zo eeuwenlang kunstenaars "werk" gegeven. Afhankelijk van het talent en de latere uitstraling van deze schilders en beeldhouwers, zijn bepaalde kapellen belangrijker dan andere. De transeptkapellen van de S. Croce zijn alle in de 14^{de} E. gedecoreerd, en vormen - wij zegden het al - de belangrijkste verzameling van 14^{de} -eeuwse schilderkunst in Firenze.

De "vader" van de moderne schilderkunst in Firenze is **Giotto** (1267-1337). Vooral in de fresco-schilderingen is duidelijk dat hij de "twee-dimensionaliteit" van de kunstenaars vóór hem vervangt door een "drie-dimensionaliteit". De afgebeelde figuren en achtergrond krijgen "diepte", en worden zo meer realistisch. Geleidelijk aan zullen later dan de wetten van het perspectief "ontdekt" worden: de Renaissance-meesters zullen die moeiteloos hanteren.

De 2 kapellen rechts van de centrale kapel bevatten de laatste grote fresco-cycli in Firenze (1320-25) van de zgn. "rijpe" Giotto. De "Peruzzi"-kapel (de 2^{de} naast de "Cappella Maggiore") bevat scènes uit het leven van Sint-Jan-de-Doper en Sint-Jan-de-Evangelist. De **Bardi-kapel** (vlak naast de centrale kapel) is gewijd aan de H. Franciscus. In het begin van de 18^o E. zijn ze "overkalkt", en 150 jaar later terug "ontkalkt", en "bijgewerkt". Het spijtige gevolg is dat er, na het weghalen van de 19^{de} -eeuwse aanvullingen, "gaten" overblijven. Toch laten ze zien hoe Giotto zijn figuren de ruimte laat innemen, die ze nodig hebben.

Aan de buitenkant van de kapel zie je hoe S. Franciscus de "stigmata" (kruiswonden van Christus) ontvangt, en, in 2 medaillons, Adam en

(met het hoofdaltaar) en de andere kapellen in de buurt. We stellen je voor om langs de rechterwand, naar voor te gaan, daar enkele fresco's grondig te bekijken, en langs de andere zijwand terug naar achter te gaan.

geraffineerd voorgesteld. De beelden in de nissen stellen Deugden voor.

Het hoog-reliëf vóór de zijdeur (in een "edicola"-een "huisje") stelt een **Maria-Boodschap** voor van Donatello (1435), die zich in die periode wat afkeerde van de klassieke traditie: zie de wat vreemde vermenging van de decoratieve motieven.

Het **Grafmonument voor Leonardo Bruni** (humanist en kanselier van de Florentijnse Republiek, B. Rossellino, 1444-45), voorbij die zijdeur, is het prototype geworden van de latere renaissanceistische grafmonumenten: het is een synthese van beeldhouwkunst en architectuur.

Eva. Links en rechts (chronologisch alternerend) in de kapel zijn scènes uit het leven van Sint Franciscus afgebeeld. Van boven naar beneden zijn dat:

- links, - Franciscus gooit zijn kleren weg vóór bisschop Guido en zijn vader Bernardone.
- De H. Franciscus verschijnt in de kerk van Arles aan de predikende H. Antonius.
- De H. Franciscus op zijn sterfbed (let op de hoofden van de "broeders"!).
- rechts, - Goedkeuring van de Orderegel.
- De vuurproef vóór de Sultan.
- De visioenen van "broeder Augustinus" en Guido, de bisschop van Assisi.

Ook het 13^{de} -eeuwse paneel op het altaar stelt scènes uit leven van de H. Franciscus voor.

De **Cappella Baroncelli** (in de rechter-transept, naast de gang naar de Sacristie, is versierd met fresco's, die scènes uit het leven van Maria voorstellen. Zij zijn geschilderd (1332-38) door Taddeo Gaddi, één van de beste leerlingen van Giotto. Hij had een bijzonder talent voor het afbeelden van architectuur. In de scènes waarin Joachim (de vader van Maria) uit de Tempel wordt gejaagd, en die van de Opdracht van Maria in de Tempel, tekent hij, vanuit 2 verschillende gezichtspunten, een prachtig basilicaal gebouw.

Hij is ook de eerste die een nachtelijk beeld schildert met "kunstlicht"! Wanneer een engel aan de herders de Geboorte van Jezus gaat melden, weerkaatst zijn gelige lichtschijn over de grote rots en de herders die daar liggen.

Ook een andere leerling van Giotto, Maso di Banco, heeft in de **Cappella Barni di Vernio** (de 5^o kapel links van de Cappella Maggiore) laten zien dat hij de lessen van zijn meester in zich heeft opgenomen. Met heldere kleurvlakken en duidelijk afgelijnde figuren worden hier scènes uit het leven

van de H. Silvester, die Paus was (314-335) tijdens de regering van Keizer Constantijn, afgebeeld. Je ziet, van boven naar beneden,
rechts, - Constantijn op zijn troon aanhoort S. Silvester en laat zich door hem dopen.
- Het mirakel van de opwekking van een stier door de Heilige.
- Het mirakel van de Heilige die de muil van een draak sluit, en 2 gedode magiërs opwekt.
links, - De droom van Constantijn, met het visioen van Sint Pieter en Sint Paulus.

De linker zijbeuk.

Vorbij het eerste zij-altaar, vlak tegenover het monument voor Leonardo Bruni staat het **Grafmonument voor Carlo Marsuppini**, zijn opvolger als Kanselier van de Florentijnse Repu-

MUSEO DELL' OPERA DI S. CROCE

Rechts van de kerk, rond een eerste kloostergang, is in 2 oude refters en enkele aangrenzende lokalen materiaal ondergebracht dat afkomstig is uit de kerk en het klooster. Die kloostergang is erg suggestief, en (vooral onder de portiek tegen de kerk aan) "bevolkt" met hoofdzakelijk 19^e-eeuwse grafmonumenten (waaronder één voor Florence Nightingale, die in Firenze geboren was). Op het grasveld in het midden staat o.a. een bronzen "krijger" van de Engelse beeldhouwer Henry Moore.

Maar het is vooral de **Pazzi-kapel** die een bezoek aantrekkelijk maakt. Tegenover de ingang en tegen een achtergrond van kloostergebouwen is dit één van de zuiverste voorbeelden van de vroege Renaissance-architectuur. Brunelleschi was in 1429-30, in opdracht van Andrea de' Pazzi, met de constructie begonnen, maar om allerlei redenen was ze pas tegen 1470 afgewerkt, een hele tijd na de dood van Brunelleschi (1446).

Ze wordt voorafgegaan door een **porticus** op 6 corinthische zuilen, die een hoge "attiek" draagt, en in het midden door een grote boog onderbroken is. De fries op de architraaf bestaat uit kleine medaillons met de hoofden van "cherubijnen" (engelen). In het midden van het tongewelf is er een kleine halfronde koepel met geglaazuurd aardewerk van Luca della Robbia. Van hem is ook de H. Andreas boven het portaal (met prachtige houten deuren van da Maiano -1472).

Het **interieur** doet sterk denken aan dat van de "Oude Sacristie" in de S. Lorenzo, door Brunelleschi 3 jaar eerder afgewerkt. Het meest in het oog springende verschil is dat de eigenlijke kapel niet vierkant, maar rechthoekig is, zodat er links en rechts 2 bijkomende tongewelven zijn.

Maar voor het overige bestaat deze kapel, net zoals daar, uit 2 ruimten (een grote en een kleine) die door een koepel worden afgesloten. Net zoals daar is er een duidelijke aflijning tussen de grijze hardsteen en het pleisterwerk, wordt het motief van

De **Cappella Maggiore** is één van de duidelijkste verwijzingen in Firenze naar de "Noordelijke" Gotiek, met haar veelhoekig grondplan, de sterk vertikaal geaccentueerde opbouw met erg uitgelengde ramen, en haar gewelf als een paraplu. De fresco-cyclus (laatste decennia van de 14^{de} E.) vertelt het verhaal van het "Terugvinden van het Ware Kruis". Het veelluik, met de Madonna en de Kerkleraren, is het werk van meerdere schilders en is achteraf samengesteld.

bliek (1460, da Settignano). Het is rijk én met de nodige smaak versierd, en geïnspireerd op het model van Rossellini aan de overkant: één van de mooiste 15^{de}-eeuwse grafmonumenten in Firenze!

de ronde boog boven de "absis" hernomen op de wanden, worden de overgangsvlakken naar de (tentvormig geribde) koepel door medaillons opgevuld, en is er een perfecte harmonie in de verhoudingen. De geglazuurde "tondi" van de 12 apostelen en de 4 evangelisten (in de overgangsvlakken) behoren tot het beste werk van Luca della Robbia.

Deze kapel is lange tijd in gebruik geweest als "kapittelzaal" van het klooster: dit verklaart de aanwezigheid van de hardstenen bank rondom.

In de grote refter is de schade van de overstroming van 1966 stilaan hersteld. We willen je aandacht vragen voor 2 werken.

Er is in de eerste plaats het beroemde **kruisbeeld** van Cimabue (de leermeester van Giotto - 1240-1302), het meest beroemde "slachtoffer" van die overstroming. De gekruisigde Christus heeft een wel erg benadrukte curve in zijn lichaam, een lichaam dat anderzijds erg slank, "lichamelijk", bijna "vrouwelijk" aandoet.

Het beeld van de **H. Lodewijk van Toulouse** van Donatello (1424) is één van de eerste grote bronzen beelden, die na de oudheid zijn gegoten. Om het makkelijker te kunnen vergulden, is het in stukken gemaakt. Het hoofd en de handen zijn realistisch en vol gevoel, maar het lichaam is verborgen achter een zwaar gedrapeerd gewaad.

Achteraan rechts in de 1^{ste} "chiosstro" kan je door een rijk versierd portaal (da Maiano) naar de sierlijke **tweede kloostergang**, in 1453 waarschijnlijk door Rossellino gebouwd. Het is het klassieke beeld van een Florentijnse renaissance-kloosterrondgang. Boven een porticus met weidse ronde bogen is er een loggia, waarop een architraaf rust. De vlakken tussen de bogen zijn mooi versierd met ingegrifte tekeningen, en reliëf-tondi met wapenschilden.

